

*Summary***Boboshko E.N. Criminal responsibility for unlegal distribution of pornographic materials and objects. – Article.**

The situation in Ukraine shows more of changes and transformations in the economic, political, cultural and spiritual spheres of public life. The market economy caused commercial relations in personal relationships including sexual relationships.

Pornography has become subject to distribution among the population, especially youth, negatively impacting on their moral education. This situation in the country, creates regulatory uncertainty in the assessment of art and culture.

In order to protect people, especially youth from the negative effects of pornography, you must build an appropriate regulatory framework and make effective modern criminal prohibitions on account of foreign experience and current situation in Ukraine.

Key words: criminal liability, distribution of pornographic materials and articles, public morality.

УДК 343.2/7(477):341.231.14-053.2

О.П. Рябчинська

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ
ЩОДО ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ
ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ**

Стан моральності суспільства характеризується багатьма складовими, до числа яких належить і захист морального благополуччя та фізичного і психічного розвитку дітей. Орієнтація на ринкову економіку сприяла комерціалізації практично всіх аспектів життєдіяльності людини, серед яких опинилися й сексуальні відносини. Дедалі частіше комерційні цілі та гарантований прибуток виправдовують аморальні, а іноді й злочинні дії. Особливої уваги в контексті забезпечення державної політики в напрямі належної охорони та захисту фізичного та психічного здоров'я й морального благополуччя дітей заслуговує проблема вдосконалення кримінально-правових засобів запобігання сексуальній експлуатації дітей та використання їх у порнобізнесі. Так, за окремими даними в Інтернеті відкрито доступ до 12 млн дитячих порнографічних зображень, а у світі від використання в порноіндустрії та інших сексуальних зловживань страждають близько 2 млн дітей.

Слід зазначити, що державна влада докладає певних зусиль щодо покращення ситуації у цій сфері, зокрема у створенні правових умов, які сприяють реалізації права громадян на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному та морально-психологічному стану суспільства і, в першу чергу, його неповнолітній частині [1]. Серед останніх надбань у цій сфері можна вказати на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України про захист суспільної моралі» [2].

Пропозиції щодо вдосконалення кримінально-правової охорони суспільної моральності, у тому числі і від поширення серед дітей інформації та предметів

порнографічного характеру та примушування останніх до її створення, висловлюються в кримінально-правовій науці вже досить тривалий час.

Питання кримінально-правової охорони суспільної моральності та теоретичні і практичні проблеми кримінальної відповідальності за дії з порнографічними предметами досліджували С.Ф. Денисов, А.В. Ландіна, В.В. Кузнецова, Л.С. Кучанська, О.П. Рябчинська, А.Х. Степанюк та інші вітчизняні науковці. У результаті досліджень були сформульовані висновки та пропозиції, вагомі для розвитку кримінально-правової науки та провадимої практики.

Проте і надалі питання кримінальної відповідальності за дії з порнографічними предметами, вчинені щодо неповнолітніх та з примушуванням неповнолітніх до вчинення створення таких предметів, залишаються актуальними та такими, що потребують уваги як з боку науковців, так і практичних працівників та представників влади. Звісна річ, що прийняті до ст. 301 КК зміни мають на меті підвищення кримінально-правової охорони психічного здоров'я та морального благополуччя дітей. Однак для того, щоб такі зміни до кримінального законодавства не носили хаотичний характер, а характеризувалися комплексним підходом до вирішення цієї проблеми, ми вважаємо доцільним звернутися до аналізу питання узгодженості кримінального законодавства України щодо відповідальності за ввезення, виготовлення, збут та розповсюдження предметів, що містять дитячу порнографію, а також за примушування чи залучення до створення таких предметів з міжнародно-правовими стандартами в галузі захисту дітей від сексуальної експлуатації та використання в порнобізнесі.

Метою нашого дослідження є з'ясування напрямів гармонізації вітчизняного кримінального законодавства щодо заборони поширення дитячої порнографії з міжнародно-правовими стандартами у галузі захисту прав дітей від сексуальної експлуатації та використання в порнобізнесі з урахуванням останніх змін та доповнень до ст. 301 КК України, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії» № 1819-VI від 20 січня 2010 року [3].

Проблеми правового регулювання співробітництва держав у боротьбі з розповсюдженням порнографії (у тому числі і дитячої) вже досить довгий час вирішуються на міжнародному рівні. На запобігання обігу порнографічних предметів (або матеріалів) спрямована ціла низка міжнародно-правових актів, серед яких: Угода щодо припинення обігу порнографічних видань (Париж, 1910 р., зі змінами та доповненнями 1949 р.); міжнародна Конвенція про припинення обігу порнографічних видань та торгівлі ними (Женева, 1923 р. зі змінами 1947 р.); Європейська конвенція про транскордонне телебачення (Страсбург, 1989 р.); Рекомендація NR (89) 7 Комітету міністрів Ради Європи «Про принципи поширення відеозаписів насильницького, жорстокого чи порнографічного змісту» від 27 квітня 1989 р.; Європейська конвенція про сумісне кінотовиробництво (Страсбург, 1992 р.); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифікована Законом від 03.04.2003 р.); Рекомендації Ради Європи

(далі – РЄ) щодо експлуатації сексу з метою наживи, порнографії, проституції, торгівлі дітьми і неповнолітніми (№ R (91) 11, 9 вересня 1991 р.); Рамкове рішення Ради Європейського Союзу (далі – ЄС) «Про боротьбу з дитячою порнографією в мережі Інтернет» (2000 р.); Рамкове рішення Ради ЄС «Про боротьбу із сексуальною експлуатацією дітей і дитячою порнографією» від 22 грудня 2003 р.

Аналіз положень зазначених правових документів стосовно визначення поняття «дитячої порнографії» та кола заборонених діянь щодо такої продукції (предметів, творів) дозволяє виділити такі загальні вимоги, що висуваються до країн-членів: 1) забезпечити можливість конфіскації доходів від злочинів, що мають відношення до сексуальної експлуатації дітей і неповнолітніх (саме в цьому контексті розглядається використання дитини в порнобізнесі) (рекомендація РЄ); 2) криміналізувати виробництво, збут, поширення або передачу дитячої порнографії (рекомендації РЄ та ЄС); 3) криміналізувати примушування або вербування дитини до участі у створенні порнографічної продукції (рекомендація ЄС); 4) передбачити суворі санкції за виробництво і збут порнографічних матеріалів, у яких фігурують діти (рекомендації РЄ та ЄС); 5) вивчити доцільність криміналізації володіння дитячими порнографічними матеріалами (Рекомендація РЄ); 6) встановити кримінальну відповідальність навіть за пропозицію або відкриття доступу, а також придбання та зберігання дитячої порнографії (Рекомендація ЄС).

Аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн свідчить про іноді досить ліберальні підходи щодо заборони обігу порнографічної продукції (виготовлення, розповсюдження, збут тощо), створеної за участі тільки повнолітніх осіб серед дорослої частини населення та жорстке кримінальне переслідування осіб, які залучають дітей до створення порнографічної продукції та розповсюджують її серед неповнолітніх.

Провідною ідеєю реформування кримінального законодавства в частині заборони розповсюдження порнографічних предметів є посилення кримінальної відповідальності за дії, пов'язані з обігом предметів, які містять дитячу порнографію, та примушування дітей до виготовлення такої продукції.

Безпосередньо в контексті врахування Україною рекомендацій РЄ та ЄС щодо запобігання поширенню дитячої порнографії кримінально-правовими засобами слід зазначити таке:

1) стосовно виконання рекомендації щодо забезпечення можливості конфіскації доходів від злочинів, що мають відношення до сексуальної експлуатації дітей і неповнолітніх (саме в цьому контексті розглядається використання дитини в порнобізнесі) (рекомендація РЄ), – на сьогодні чинний КК України (ст. 301) передбачає спеціальну конфіскацію порнографічних предметів (у тому числі кіно- та відеопродукції, матеріальних носіїв комп'ютерних програм), засобів їх виготовлення, розповсюдження та демонстрування, яка не є видом покарання. Зважаючи на те, що ч. 3 та ч. 5 ст. 301 КК передбачають таку кваліфікуючу ознаку, як отримання доходу у великому розмірі (тим самим законодавець наголошує на підвищеній суспільній небезпеці цього злочину у разі вчинення його з корисливих мотивів), логічними видаються і зміни санкцій відповідних

статей, які мали б передбачати можливість конфіскації доходу, отриманого в результаті вчинення відповідних злочинів, або як різновиду спеціальної конфіскації, або конфіскації майна як додаткового покарання;

2) стосовно вимоги криміналізації виробництва, збуту, поширення або передачі дитячої порнографії (рекомендації РЄ та ЄС) – чинна ст. 301 КК передбачає відповідальність за такі дії: ввезення з метою збуту чи розповсюдження, виготовлення, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, збут чи розповсюдження, а також примушування до участі у створенні порнографічних предметів. Отже, можемо констатувати, що визначення кола заборонених діянь з порнографічними предметами в цій частині повністю узгоджується із зазначеними рекомендаціями;

3) щодо вимоги криміналізації примушування або вербування дитини до участі у створенні порнографічної продукції (рекомендація ЄС) можемо зазначити, що ч. 4 ст. 301 КК передбачене посилення відповідальності за примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру. Під примушуванням розуміють умисні дії повнолітньої особи, поєднані із застосуванням фізичного чи психічного впливу і спрямовані на те, щоб особа, яка не досягла 18-річного віку, виступила автором (співавтором) відповідного твору або взяла участь у його створенні як актор, режисер, оператор тощо [4]. Таке трактування примушування, напевне, є ширшим, ніж аналогічне трактування у міжнародно-правових актах, оскільки в них примушування пов'язується саме із зображеннями або діями сексуального характеру, які вчинюються або неповнолітніми, або із залученням (використанням) неповнолітніх у таких діях (фактично це акторство), однак все ж таки певною мірою узгоджується з визначеними у вищезазначених документах формами участі дітей при створенні такої продукції. Така форма залучення дітей до участі у створенні порнографічних творів, як вербування, ст. 301 КК не передбачена. На нашу думку, такі дії мають безперечно інший характер та ступінь суспільної небезпеки (порівняно з примушуванням), оскільки пов'язуються не з насильством, а з певним заохоченням до такої форми поведінки (пропонування грошей або інших форм винагороди чи оплати тощо). Однак і такі дії повинні отримувати кримінально-правову оцінку. На нашу думку, можливі два варіанти вирішення цієї проблеми: перший – кваліфікувати такі дії за сукупністю злочинів, передбачених ст. 301 та ст. 304 КК, другий – передбачити вербування (в цьому разі можуть бути використані й інші терміни, наприклад залучення, використання тощо. Головне при цьому, що такі дії не пов'язані ні з фізичним, ні з психічним насильством) як кваліфікуючу ознаку відповідних дій з порнографічними предметами. Такі дії повинні отримувати відмінну від примушування кримінально-правову оцінку та покарання;

4) рекомендації РЄ та ЄС передбачають за виробництво і збут порнографічних матеріалів, у яких фігурують діти, зокрема за примушування та вербування дитини до участі у порнографічному спектаклі, виробництво, збут, поширення та передачу, а рівно пропозицію або відкриття доступу до дитячої порнографії,

запровадження суворих санкцій (покарання у виді позбавлення волі строком від п'яти до десяти років). З огляду на внесені зміни до ст. 301 в частині визначення санкцій злочини, передбачені ч. 4 та ч. 5 цієї статті, визнаються відповідно тяжким та особливо тяжким. Отже, можна констатувати, що визначення санкцій за цей злочин у цілому відповідає вимогам цих документів;

5) стосовно вивчення доцільності криміналізації володіння дитячими порнографічними матеріалами, придбання та зберігання дитячої порнографії (Рекомендація РЄ) варто зазначити, що з огляду на загрозливі розміри поширення цього явища, на те, що подібна продукція виготовляється на задоволення попиту, в кримінальному законодавстві зарубіжних країн простежується тенденція кримінального переслідування осіб, які володіють або зберігають чи придбали такого роду продукцію навіть і без мети збуту (тобто для особистого користування). Незважаючи на пропозиції РЄ та фахівців щодо криміналізації володіння (зберігання) дитячої порнографії навіть без мети збуту, вітчизняний законодавець вперто ігнорує цю вимогу. Навіть при внесенні останніх змін до КК України та введення до тексту статті такого поняття, як «дитяча порнографія», наполегливо простежується тенденція криміналізації виготовлення та зберігання дитячої порнографії тільки за умови її подальшого збуту. У зв'язку з цим слід зазначити, що значне поширення такого роду продукції, тим більш поставлене на комерційну основу, можливе за єдиної умови – наявності значного попиту. Отже, відповідальність за такі дії має бути обоюдною: і сторони, яка виготовляє, поширює, продає, і сторони, яка є споживачем такої продукції. Тільки за таких умов можна буде вести мову про дійсно адекватний захист дітей від сексуальної експлуатації та використання в порнобізнесі;

6) в аспекті обговорення рекомендації встановити кримінальну відповідальність навіть за пропозицію або відкриття доступу до дитячої порнографії (Рекомендація ЄС) слід враховувати, що зазначені вище терміни потребують уточнення та пояснення. Так, під пропозицією можна розуміти дії з рекламування такої продукції, звернення з пропозицією придбати та іншого роду дії; під відкриттям доступу – ознайомлення зі змістом, демонстрацію, розміщення такої продукції на сайтах в мережі Інтернет тощо. Відсутність прямої вказівки та такі дії у ст. 301 КК не означає, що вони не підлягають кримінально-правовій оцінці, оскільки мають розцінюватися як готування або замах на збут чи розповсюдження порнографічних творів.

Проведений аналіз стану узгодженості норм Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконні дії з дитячою порнографією з міжнародно-правовими стандартами у галузі захисту прав дітей від сексуальної експлуатації та використання в порнобізнесі дає підстави стверджувати про відповідність вітчизняного законодавства головним вимогам міжнародних стандартів. Однак воно потребує подальшого вдосконалення в таких аспектах:

– визначення підвищеної кримінальної відповідальності не лише за примушування, а й за використання (залучення тощо) неповнолітніх, яке не пов'язане із застосуванням насильства, у створенні порнографічної продукції;

- визначення підстав та умов криміналізації зберігання (навіть без мети збуту), володіння та придбання порнографічних предметів із зображенням неповнолітніх;
- удосконалення санкцій за відповідні злочини.

Література

1. Закон України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192.
2. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист суспільної моралі». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moral.gov.ua/_proekt_zakonu_ukrajini_pro_0_0_0_1435_1.html
3. Закон України від 20 січня 2010 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=527418.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. «Про судову практику в справах про втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2004. – № 12: Постанови Пленуму Верховного суду України в кримінальних справах. – 360 с.

Анотація

***Рябчинська О.П.* Кримінально-правова політика України щодо дотримання міжнародно-правових стандартів захисту прав дітей. – Стаття.**

Особливої уваги в контексті забезпечення державної політики в напрямі належної охорони та захисту фізичного та психічного здоров'я й морального благополуччя дітей заслуговує проблема вдосконалення кримінально-правових засобів запобігання сексуальній експлуатації дітей та використанню їх у порнобізнесі.

Ключові слова: кримінально-правова політика, реформування, захист прав дітей, міжнародні стандарти.

Summary

***Ryabchunskaya O.P.* A criminal and legal policy of Ukraine in relation to the observance of international and legal standards of protection of children rights. – Article.**

The maintenance of a state policy in a direction of appropriate protection and protection of physical and mental health and moral well-being of children includes a problem of criminal-legal means' improvement of prevention the sexual operation with children and their using in porn business. The state should stops its' attention on this problem obviously.

Key words: criminal and legal politics, reform, protection of children rights, international standards.